

Utviklingen på arbeidsmarkedet

SAMMENDRAG

Den sterke veksten i norsk økonomi fortsatte i 2007. Høykonjunktoren vi er inne i har vært bredt basert og gitt svært lav arbeidsledighet og kraftig økning sysselsettingen i hele landet. Ved utgangen av mars var det 41 800 helt arbeidsledige, noe som tilsvarer 1,7 prosent av arbeidsstyrken. Vi må 20 år tilbake for å finne sist arbeidsledigheten var så lav. Samtidig ser vi nå en utflating både i den registrerte arbeidsledigheten, og i arbeidsledigheten målt ved arbeidskraftsundersøkelsen. I 2007 gikk den registrerte arbeidsledigheten ned med omtrent 1 000 personer i gjennomsnitt per måned, mens den hittil i år har gått ned med om lag 200 personer på tre måneder.

Samtidig som det nå ser ut til at arbeidsledigheten er i ferd med å stabilisere seg, vokser fortsatt sysselsettingen svært raskt. I 2007 ble det 81 000 flere sysselsatte, og sysselsettingsveksten var spesielt sterk i 4. kvartal. Størst var veksten innen undervisning og bygg og anlegg.

Den rekordhøye sysselsettingsveksten henger sammen med arbeidsinnvandringen fra de nye EU-landene. I 2007 ble det utstedt 77 700 arbeidstillatelser til borgere fra de nye EU-landene, en økning på 38 prosent fra 2006. Den høye arbeidsinnvandringen har bidratt til å dempe mangelen på arbeidskraft, spesielt innen bygg og anlegg og industrien. Befolkningen i yrkesaktiv alder har også økt, samtidig som yrkesdeltakelsen har økt for de fleste aldersgrupper.

Arbeids- og velferdsdirektoratet forventer at arbeidsledigheten vil flate ut i år, for så å stige noe i 2009. I gjennomsnitt anslår vi at det vil være 40 000 registrerte arbeidsledige i 2008, og 45 000 i 2009. Også sysselsettingsveksten vil dempes kraftig i løpet av disse to årene, og gå fra 81 000 i 2007 til 55 000 i 2008 og 20 000 i 2009. Vi legger altså til grunn at 2008 vil bli et vendepunkt på arbeidsmarkedet, hvor nedgangen i arbeidsledigheten flater ut og arbeidsledigheten etter hvert begynner å stige. Økningen fortsetter i 2009, men vil ikke være dramatisk og vi anslår at arbeidsledigheten i 2009 i gjennomsnitt fortsatt vil være lavere enn den var i 2007.

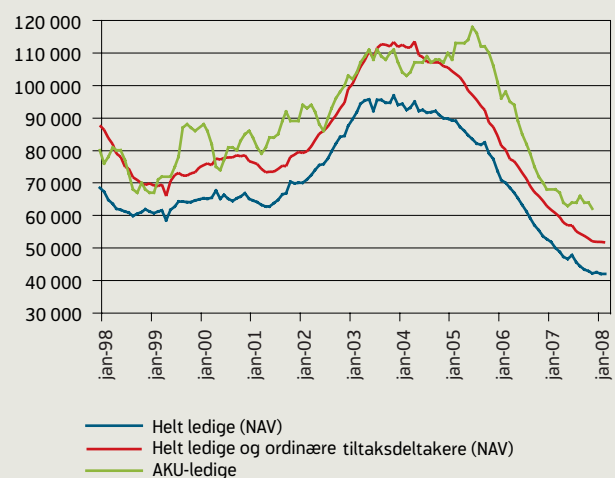
ARBEIDSLEDIGHETEN STABILISERER SEG

Høykonjunktoren i norsk økonomi har ført til at arbeidsledigheten har gått sterkt ned de siste årene, se figur 1. De siste månedene har det imidlertid vært en utflating i arbeidsledigheten. I 2007 var den registrerte arbeidsledigheten i gjennomsnitt 27 prosent lavere enn i 2006. Arbeidsledigheten gikk ned med nesten 7 000 personer i løpet av de første seks månedene, mens den gikk ned med om lag 4 000 det siste halve året. Hittil i år har arbeidsledigheten kun gått ned med om lag 200 personer. Også målt ved arbeidskraftsundersøkelsen (AKU) har det vært en klar utflating i arbeidsledigheten. I mai 2007 var arbeidsledigheten målt ved AKU på 2,5 prosent, mens den i desember var på 2,4 prosent.

Nedgang i arbeidsledigheten for alle yrkesgrupper

Figur 2 viser at arbeidsledigheten har gått ned for alle yrkesgrupper det siste året. Størst har nedgangen vært for meglere og konsulenter og innen helse, pleie og omsorg. For bygg og anlegg og industriarbeid har imidlertid nedgangen vært klart svakere enn for de andre yrkesgruppene. Disse yrkesgruppene er svært konjunkturfølsomme, og vil ofte være blant de første hvor ledigheten går ned i en

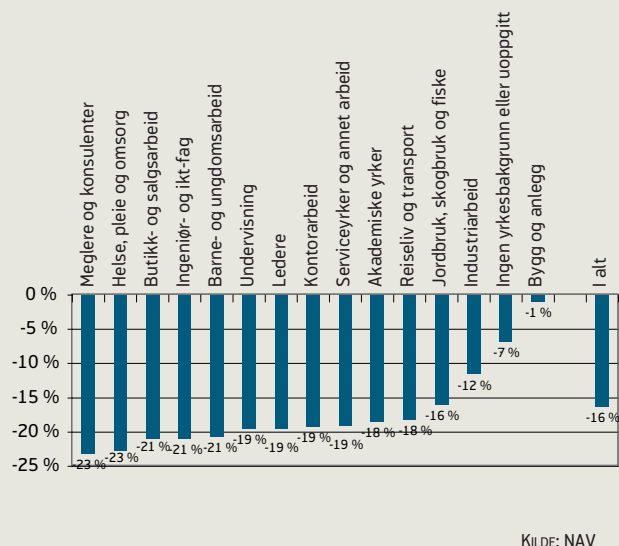
Figur 1:
Utviklingen i antall registrerte ledige, summen av registrerte ledige og ordinære tiltaksdeltakere og arbeidsledige målt ved AKU. Sesongjusterte tall¹ januar 1998-mars 2008.

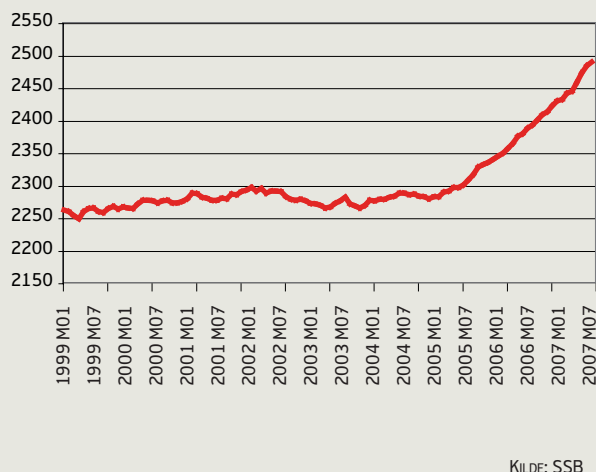
¹ For arbeidsledige målt ved AKU er det benyttet 3 måneders glidende gjennomsnitt.

KILDE: NAV OG SSB

Figur 2:
Prosentvis endring i antall registrerte ledige, etter yrkesbakgrunn. Mars 2007–mars 2008.

Figur 3:
Sysselsatte personer i følge AKU. Sesongjusterte tall, 3 måneders glidende gjennomsnitt. Januar 1999–desember 2007.

konjunkturoppgang eller opp i en konjunkturedgang. For yrker som tømrere, stillasbyggere og sveisere har ledigheten gått opp det siste året. Sesongjusterte tall viser nå en svak økning i ledigheten innen både bygg og anlegg og industri de siste månedene.

REKORDSTERK SYSSELSETTINGSVEKST I 2007

Sysselsettingen økte med 81 000 personer (3,4 %) fra 2006 til 2007, i følge AKU. Størst vekst i sysselsettingen har det vært innen undervisning (11 %), offentlig administrasjon og bygg og anlegg (8 %). Til sammen ble det 46 000 flere sysselsatte innen disse tre næringene. Også innen industrien fortsetter sysselsettingen å øke etter flere år med nedgang. I 2007 var det 283 000 sysselsatte innen industrien, dermed er sysselsettingen nå tilbake der den var før den kraftige reduksjonen fra 2003 til 2004.

Den sterke sysselsettingsveksten vi nå opplever har to viktige forklaringer. For det første øker befolkningen i yrkesaktiv alder (15–74 år), og samtidig øker yrkesdeltakelsen for de fleste aldersgrupper. Fra 4. kvartal 2006 til 4. kvartal 2007 økte yrkesdeltakelsen fra 71,7 prosent til 73,2 prosent, og vi ligger nå over yrkesdeltakelsen fra 1998 som var toppen i forrige høykonjunktur². Økningen det siste året har vært størst blant de yngste aldersgruppene (15–24 år), og da særlig blant kvinnene. Dette

kan komme av at flere velger å jobbe ved siden av studiet, og at flere velger å jobbe i stedet for å studere nå som etterspørselen etter arbeidskraft er stor.

Samtidig fortsetter arbeidsinnvandringen å vokse. I 2007 ble det i alt gitt 77 700 arbeidstillatelser til borgere fra nye EU-land. Mange av arbeidsinnvandrerne får også oppholdstillatelse for mer enn seks måneder og inngår dermed i sysselsettingstallene fra AKU fra første dag de er her. Nettoinnflyttingen til Norge var i fjor på rekordhøyde 39 700, noe som er 15 900 flere enn den gamle rekorden fra 2006.

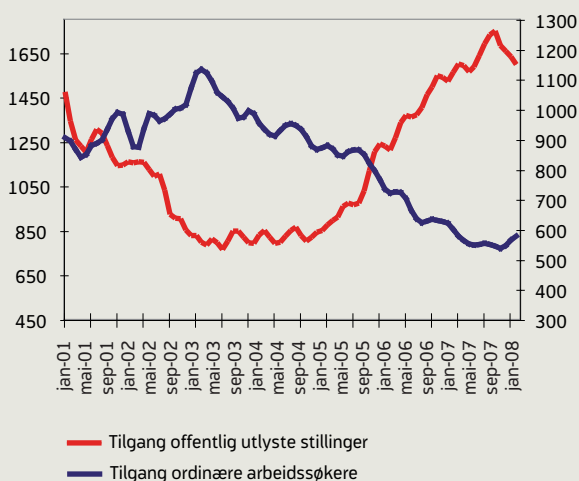
Omtrent en tredjedel av arbeidsinnvandrerne jobber innen bygg og anlegg, mens 16 prosent jobber innen industrien. Samtidig går 20 prosent til firmaer som driver med utleie av arbeidskraft, og mange av disse jobber trolig også innen bygg og anlegg og industrien. Den høye arbeidsinnvandringen har dempet presset i norsk økonomi ved å bidra til lavere pris- og lønnsvekst. Dette har trolig vært med på å forlenge høykonjunkturen vi nå er inne i. Samtidig har yrkesdeltakelsen økt, og arbeidsledigheten er nå svært lav også for hjelpearbeidere innen bygg og anlegg og industri. Dette kan tyde på at arbeidsinnvandrerne er komplementære til norske arbeidsledige, noe som dermed har gjort at ledigheten har gått mer ned enn den ellers ville gjort.

FORTSATT HØY ETTERSPORSSEL ETTER ARBEIDSKRAFT

Selv om det har skjedd en utflating i arbeidsledigheten de siste månedene, er arbeidsmarkedet fortsatt svært stramt. Av figur 4 ser vi at etterspørselen etter arbeidskraft, målt

² Justert for at 15-åringer nå er definert som en del av arbeidsstyrken, noe de ikke var i 1998.

Figur 4:
Tilgang ledige stillinger per virkedag. Stillinger utlyst i media, registrert av arbeidsgiver på nav.no eller meldt til NAV. Tilgang ordinære arbeidssøkere per virkedag. Sesongjusterte tall. Trend. Januar 2001–mars 2008.

KILDE: NAV

ved tilgangen på ledige stillinger, til tross for nedgangen de siste månedene fortsatt er på et svært høyt nivå. Innen bygg og anlegg har imidlertid tilgangen på ledige stillinger vært lavere de siste månedene enn det den var i tilsvarende periode for ett år siden. Dette kan tyde på at etterspørselen etter arbeidskraft er blitt noe svekket for denne yrkesgruppen.

Samtidig som tilgangen på ledige stillinger er på et svært høyt nivå, har tilgangen på ordinære arbeidssøkere vært stabil på et rekordlavt nivå siden juni i fjor. De siste månedene har det likevel vært en liten økning, og ved utgangen av mars var det flere helt ledige med arbeidssøkeravighet på under 4 uker enn det var i mars i fjor. Det siste året er det arbeidsledige med arbeidssøkeravighet over ett år som har hatt den sterkeste nedgangen.

UENDRET SYKEFRAVÆR

Til tross for konjunktursituasjonen har det totale sykefraværet endret seg lite det siste året. I de to første kvartalene i 2007 var det en liten nedgang sammenlignet med året før. I 3. kvartal var fraværet uendret, mens det var en liten økning i 4. kvartal. Det egenmeldte fraværet har økt noe det siste året, mens det legemeldte, med unntak av 4. kvartal, har gått noe ned. Utviklingen i det legemeldte sykefraværet har vært noe dårligere for kvinner enn for menn.

Ved utgangen av mars var det 81 200 yrkeshemmede hos NAV, en nedgang på 5 100 (-6 %) sammenlignet med samme måned i fjor. En større andel av de som slutter på attføring går nå også over i arbeid.

Ved utgangen av 2007 var det 333 500 personer mottakere av uføreytelser, en økning på 5 700 fra året før. Selv om antallet mottakere av uføreytelser er økende, har veksten vært avtagende siden 2004. Alderssammensetningen i befolkningen forklarer mye av utviklingen i veksttakten. I aldersgruppene over 55 år har det imidlertid vært en nedgang i andelen som mottar uføreytelser det siste året, mens denne andelen har økt for de mellom 30 og 44 år.

UTVIKLINGEN INTERNASJONALT

Det er nå tegn til resesjon i USA. Veksten i bruttonasjonalproduktet var på svake 0,6 prosent i 4. kvartal, regnet som årlig rate. Arbeidsmarkedet viser klare svakhetstegn, med en svak utvikling i sysselsettingen og økt tilgang på nye arbeidsledige. Fallet i boligprisene har naturlig nok ledet til et fall også i boligbyggingen. Forbrukertilliten er på et svært lavt nivå og bedrifter innen både industri og tjenesteproduksjon er nå mer pessimistiske om fremtiden, og melder til dels om investeringskutt. For å prøve å unngå en resesjon har sentralbanken satt ned renten og myndighetene lagt fram en skattepakke for å stimulere økonomien.

Nedgangstider i USA har normalt gitt nedgangstider også i Europa. Arbeidsmarkedet i Euroområdet er imidlertid fortsatt godt, og arbeidsledigheten er nå på sitt laveste nivå på 25 år. Det er også sterk vekst i tysk industri, hvor ordreinngangen har økt med 10 prosent det siste året. En sterk Euro, høy inflasjon og dårligere utsikter for eksport bidrar imidlertid til større usikkerhet knyttet til utviklingen fremover.

Den økonomiske veksten i Kina har vært formidabel de siste årene. Myndighetene har derfor strammet inn pengepolitikken av frykt for overoppheting av økonomien. Til tross for dette er inflasjonen fortsatt på 7 prosent, som er det høyeste nivået på 11 år. Det er grunn til å vente ytterligere innstramminger i tiden som kommer. Tall fra 4. kvartal 2007 viser at den økonomiske veksten har dempet seg noe, men BNP steg likevel med 11,2 prosent fra året før. Den sterke veksten i Kina og andre fremvoksende økonomier, gjør trolig at den svake utviklingen i USA har mindre effekt på verdensøkonomien enn det som tidligere var tilfellet.

UTVIKLINGEN I NORSK ØKONOMI

Veksten i norsk økonomi var svært sterk gjennom 2007. Bruttonasjonalproduktet for Fastlands-Norge økte med 6,0 prosent i løpet av året, noe som er den største veksten

siden 1971. Veksten var bredt basert og fant sted både i vare- og tjenesteproduksjon.

Den sterke økonomiske veksten har resultert i en kraftig økning i sysselsettingen. Veksten var spesielt sterk mot slutten av 2007, og økte med 30 000 fra september til desember. Den registrerte arbeidsledigheten er på sitt laveste nivå siden 1988, og tilgangen på ledige stillinger er på et svært høyt nivå. Vi gikk altså inn i 2008 med et svært høyt trykk i norsk økonomi.

I følge Teknisk beregningsutvalg, var lønnsveksten på 5,4 prosent i 2007. Dette er den høyeste lønnsveksten siden 2002. Det stramme arbeidsmarkedet med sterk vekst i etterspørselen etter arbeidskraft og stor mangel på arbeidskraft innen flere yrkesgrupper, gjør at lønnsveksten trolig vil bli høyere i år.

Høy kapasitetsutnyttning, mangel på arbeidskraft og lavere internasjonal etterspørsel gjør at optimismen nå er noe lavere innen industrien enn det den har vært de siste årene. Tall fra 4. kvartal 2007 tyder imidlertid på en fortsatt sterk vekst i investeringene innen industrien i 2008, og ordreservene var i samme periode 40 prosent høyere enn i 4. kvartal 2006.

Oljeinvesteringene var på rekordhøye 109,3 milliarder kroner i 2007, en vekst på 14,2 prosent fra året før. Anslag fra 1. kvartal i år tilsier en fortsatt sterk vekst i oljeinvesteringene, noe som vil gi betydelige vekstimpulser til deler av industrien også i år.

Lavt rentenivå, god reallønnsvekst og høy vekst i boligprisene har gitt svært høye boliginvesteringer de siste årene. Det siste året har imidlertid investeringene flatet ut og gått noe ned. Det økte rentenivået, sammen med nedgangen i boligprisene den siste tiden, gjør trolig at nivået på boliginvesteringene vil dempes noe i tiden som kommer.

UTVIKLINGEN FREMOVER

Norsk økonomi har de siste årene vært inne i en høykonjunktur som har vært drevet av blant annet høye oljeinvesteringer, høy innenlandsk etterspørsel og en internasjonal oppgangskonjunktur. Dette har gitt en sterk vekst i sysselsettingen innen alle næringer, bortsett fra jordbruk, skogbruk og fiske, og mer enn halvert arbeidsledigheten.

Tabell 1:

Arbeids- og velferdsdirektoratet sin vurdering av gjennomsnittlig antall arbeidsledige i 2008 og 2009. Forutsetninger om tiltaksnivået. Faktiske tall for 2007.

	2007	2008	2009
Registrerte arbeidsledige (personer)	46 000	40 000	45 000
Registrerte arbeidsledige i prosent av arbeidsstyrken	1,9 %	1,6 %	1,8 %
Tiltaksplasser (ordinære arbeidssøkere)	10 121 ¹⁾	11 450 ²⁾	11 450 ³⁾
Arbeidsledige, AKU i prosent av arbeidsstyrken	2,5 %	2,5 %	2,8 %

¹⁾ For 2007 er det brukt gjennomsnittlig antall personer i tiltak ved utgangen av måneden. Dette kan avvike noe fra antall tiltaksplasser.

²⁾ Tiltaksnivået for 2008 er satt i tråd med det vedtatte statsbudsjettet for 2008. Dette inkluderer ikke de om lag 350 tiltaksplassene som Oslo kommune disponerer.

³⁾ Beregningsteknisk er det forutsatt samme tiltaksnivå i 2009 som i 2008.

KILDE: NAV

Tabell 2:

Endringer i arbeidsstyrke, sysselsetting og arbeidsledighet fra året før. Faktiske tall for 2007, prognoser for 2008 og 2009.

	2007	2008	2009
Arbeidsstyrke (AKU)	61 000	55 000	30 000
Sysselsatte (AKU)	81 000	55 000	20 000
AKU arbeidsledige	-20 000	0	10 000
Registrerte helt arbeidsledige (NAV)	-16 900	-6 000	5 000

KILDE: NAV

I tiden fremover er det grunn til å tro at vi vil få et mer delt arbeidsmarked, hvor noen næringer vil kunne få økt arbeidsledighet og redusert sysselsetting, mens andre vil oppleve vekst i sysselsettingen og lav arbeidsledighet.

Fortsatt høye oljeinvesteringer og store ordreserverer innen verftsindustrien vil trolig gi høy aktivitet innen denne delen av industrien. Samtidig vil lavere internasjonal etterspørsel kombinert med økt lønnsvekst, høyere rentenivå og en sterk kronekurs kunne gi vanskeligere tider for andre deler av den konkurranseutsatte industrien.

Innen bygg og anlegg har ledigheten gått noe opp de siste månedene, justert for vanlige sesongsvingninger. Den økte renten har sammen med nedgangen i boligprisene gjort husholdningene mer pessimistiske med tanke på fremtiden. Dette vil kunne bidra til å dempe boliginvesteringene ytterligere fremover. Tilbudet av boliger er også på et svært høyt nivå, og omsetningstiden øker. I samferdselssektoren vil det trolig fortsatt være store investeringsprosjekt innen både jernbane og vei, noe som vil komme anleggsnæringen til gode. Samlet er det likevel grunn til å tro at det kan bli noe dårligere tider for bygge- og anleggsnæringen.

Innen offentlig sektor er det grunn til å vente fortsatt økt sysselsetting og lav arbeidsledighet.

Samlet venter NAV at arbeidsledigheten vil flate ut i 2008, og at det i gjennomsnitt vil være 40 000 personer

registrert som helt arbeidsledige. I 2009 forventer vi en økning i arbeidsledigheten slik at den i gjennomsnitt blir 45 000.

Sysselsettingen økte med hele 95 000 fra 4. kvartal 2006 til 4. kvartal 2007, og det var i gjennomsnitt 2 484 000 sysselsatte i 4. kvartal. Vi venter at sysselsettingsveksten vil dempes betydelig utover året, slik at det blir 55 000 flere sysselsatte i gjennomsnitt i år enn det var i fjor. Hele denne veksten vil komme som økning i arbeidsstyrken, både på grunn av arbeidsinnvandring, økt yrkesdeltakelse og på grunn av at demografiske endringer i befolkningen.

I 2009 vil den økonomiske veksten dempes ytterligere. NAV forventer at sysselsettingen vil stige med ytterligere 20 000 dette året. De demografiske endringene vil også i 2009 gi en vekst i arbeidsstyrken, og sammen med arbeidsinnvandringen vil dette bidra til en vekst på 30 000 personer. Målt ved AKU, gir dette en økning i arbeidsledigheten på 10 000 personer.

Det er stor usikkerhet knyttet til disse anslagene. Norske kommuner er generelt svært konjunkturfølsomme, og har stor betydning for sysselsettingsutviklingen i Norge. En høyere lønnsvekst og økt arbeidsledighet vil gi økte utgifter og reduserte inntekter for kommunene. Dette kan gi nedgang i sysselsettingsveksten. På den andre siden vil en mer moderat internasjonal nedgang enn vi har lagt til grunn kunne gi en mer positiv utvikling enn i våre prognoser.